

Журавська З.В., доцент кафедри
кримінального права і процесу
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки, кандидат
юридичних наук, доцент

БЕЗПЕКОВА ФУНКЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Із законодавчого визначення поняття «покарання» можна вивести наступні системоутворюючі ознаки, що складають його зміст: 1) це є вид державного примусу; 2) воно застосовується до винної у вчиненні злочину особи; 3) примус застосовується від імені держави; 4) воно полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого; 5) в ньому знаходить своє вираження засудження, негативна оцінка з боку держави - держави як вчиненого злочину, так і самого злочинця; 6) воно проявляється в його особистому характері; 7) будь-яке покарання тягне за собою судимість.

Важливим завданням правової держави є охорона основних суспільних відносин від злочинних посягань. Здійснення його, в першу чергу, виражається у визначенні того, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (це завдання, зокрема, закріплено в ч. 1 ст. 1 КК України). Саме тому перша системоутворююча ознака покарання, що визначає його соціальний зміст, є визнання покарання заходом державного примусу, що застосовується до осіб, які вчинили злочинне посягання. По своїй природі покарання примушує особу до законослухняної поведінки.

Друга ознака покарання закріплена в ч. 2 ст. 2 КК України, у якій зазначено, що особа не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Отже, застосування покарання є одним із завершальних етапів кримінальної відповідальності. Це логічний юридичний наслідок злочину.

Третя розпізнавальна ознака покарання знайшла своє відображення також у ч. 2 ст. 2 КК України і полягає в тому, що

покарання може бути застосовано лише за вироком суду від імені держави, що надає йому публічного характеру.

Четверта системоутворююча ознака змісту покарання закріплена в ч. 1 ст. 50 КК України, у якій зазначено, що покарання полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Саме в цьому проявляється така властивість покарання, як кара, що робить його найгострішим заходом державного примусу.

П'ята характерна ознака покарання полягає в тому, що в ньому заходить своє вираження засудження, негативна оцінка з боку держави як вчиненого злочину, так і самого злочинця. Авторитетність такої оцінки закріплюється обвинувальним вироком, що виноситься судом від імені держави і містить конкретну міру покарання. Таким чином, призначення покарання виступає правовим критерієм, показником негативної оцінки злочину і особи, яка його вчинила, з точки зору кримінального закону і моральності.

Шоста ознака покарання проявляється в його особистому характері. Це означає, що призначення покарання і його виконання можливі тільки стосовно самого винного. Воно не може бути накладено на інших осіб, навіть близьких родичів. Зокрема, ізоляції від суспільства підлягає особисто засуджений до позбавлення волі; конфіскації підлягає тільки майно, що належить особисто засудженому, та ін.

Нарешті сьома характерна ознака покарання полягає в тому, що будь-яке покарання тягне за собою судимість, мова про яку ведеться в ст. ст. 88 КК та ст. 155 Кримінально-виконавчого кодексу України. Саме судимість відрізняє кримінальне покарання від інших засобів державного примусу. За своїм змістом судимість це не тільки властивість кари, вона являє собою певний правовий статус засудженого, пов'язаний з різного роду право обмеженнями та іншими несприятливими наслідками, протягом певного, визначеного в законі строку. Судимість як самостійна ознака покарання визначається тим, що вона визнається обставиною, що обтяжує покарання у разі вчинення нового злочину (ст. 67 КК України) та зберігає певні обмеження прав засудженого і після відбуття ним покарання.

Зазначені системоутворюючі ознаки, як вірно зробили висновок науковці, відрізняють покарання від інших примусових

заходів, а також свідчать про безпековий характер і змістовну спрямованість у цьому напрямі в цілому всіх кримінальних покарань, мова про які ведеться у ст. 51 КК України.

У ч. 1 ст. 1 КВК з цього приводу вказано, що метою кримінально-виконавчого законодавства України є захист і інтересів особи, суспільства і держави. Однією з найвищих соціальних цінностей, що визначені в ч. 1 ст. 3 Конституції України, є безпека людини. Правильно зробив висновок В.В. Шабистий, соціальна функція кримінального права і кримінальної відповідальності визнається об'єктивною необхідністю досягнення певного рівня безпеки в суспільстві.

Зазначений підхід у певній мірі стосується й змісту кримінального покарання та такої його функції, як забезпечення безпеки виконання в відбування покарань. Порушення безпеки людини, на обґрунтоване переконання В.П. Тихого, є етапом (стадією) вчинення відповідного злочину проти життя, свободи, власності тощо, тому якщо злочини закінчений, він поглинає попередні етапи (стадії), вони не мають самостійного значення і не впливають на його кваліфікацію. Якщо життю, здоров'ю, свободі, майну людини заподіяна шкода, то тим самим заподіяна шкода і її безпеці.